

BUDDHİST KÜLTÜRÜN ACANTA MAĞARALARINDAKİ İZLERİ: VİHĀRALAR*

THE TRACES OF BUDDHIST CULTURE ON THE WALLS OF ACANTA CAVES: VIHĀRAS

Yalçın KAYALI

Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Hindoloji Anabilim Dalı, ykayali@ankara.edu.tr

Öz

Hint'e ait oldukça kıymetli izleri içerisinde barındıran Acanta Mağaraları, kadim Hint tarihi ve kültürü açısından önemli bir yere sahiptir. Acanta mağaraları yapılaş tarihleri ve biçimsel özellikleri bakımından iki gruba ayrılmaktadır. Tarihsel süreçte, milattan önceki döneme ait olanlar, birinci grup; milattan sonra 4. yüzyıl itibarıyla oyulmuş olanlar ise ikinci grup olarak adlandırılmaktadır. Yapılış biçimleri açısından da Hint'e özgü haliyle, vihâralar ve çaityalar olmak üzere ikiye ayrılırlar. Çalışmamıza konu olan vihâralar ise, verandası, iç ve dış sütunları, heykel, kabartma ve duvar resimleriyle, her biri ayrı ayrı kıymetli, birer sanat eseri olma özelliği taşımaktadır. Mağaralardaki duvar resimlerinde ise çoğunlukla Buddhist kültüre ait figürler yer almakta olup, Avadâna ve Câtaka metinlerine ait sahneler ustalıkla resmedilmiştir. Bu renkli duvar resimlerinin geleneksel Asya resim sanatının da öncüsü olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada ise, toplamda otuz tane olan Acanta mağaralarından, sözü edilen unsurlar dâhilinde, vihâra biçimindeki yirmi beş tanesi incelenmiştir. Böylece, Hint geleneğinin Buddhist inanca ait kültürel mirası ile ilgili yapılan çalışmalara katkıda bulunulmak istenmiştir.

Abstract

The Acanta Caves, which house a significant amount of precious traces belonging to India, have an important place in ancient Indian history and culture. Acanta caves are divided into two groups in terms of their construction dates and their formal characteristics. Historically, those belonging to prehistoric periods are called the first group whereas those carved in the 4th century AD are called the second group. In terms of their form indigenous to India, they are divided into two: viharas and chaityas. The Viharas, which this work examines, carry the feature of a precious masterpiece, each with its verandah, inner and outer columns, sculpture, relief and wall paintings. In the wall paintings of the caves, there are mostly Buddhist cultural figures; also the scenes of Avadâna and Câtaka texts are depicted skilfully. These colorful wall paintings are thought to be the pioneer of traditional Asian art. In this study, twenty-five vihara-formed caves out of thirty Acanta caves were examined within the context of the above mentioned features. Thus, this study aspires to contribute to the study of the Cultural Heritage of Hindu Tradition Belonging to Buddhist Belief.

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 28 Şubat 2018
Kabul edildiği tarih: 9 Mart 2018
Yayınlanma tarihi: 27 Haziran 2018

Article Info

Date submitted: 28 February 2018
Date accepted: 9 March 2018
Date published: 27 June 2018

Anahtar sözcükler

Hint Kültürü; Acanta Mağaraları; Buddhism; Vihâra; Duvar Resimleri; Câtakalar

Keywords

Indian Culture; Acanta Caves; Buddhism; Vihara; Wall Paintings; Catakas

DOI: 10.33171/dtcjournal.2018.58.1.3

Giriş

Yaklaşık olarak yetmiş beş metre yükseklikteki büyük ve dik bir kaya kütesinin yamacında yer alan Acanta mağaraları, dar ve kıvrımlı bir vadide yarı dairesel bir düzende ve sıra sıra oyulmuş mağaralardan oluşmaktadır. (Bkz. Ek 1, 2, 3). Uzaktan bakıldığında büyük bir kartal yuvasını andıran yüksek rakımlı bu bölge, 1819 yılında kaplan avına çıkmış bir grup İngiliz subayı tarafından keşfedilmiştir. Sözü edilen vadinin bitimindeki dik yamaçtan aşağı doğru dökülen Vaghora nehri, yedi basamaktan oluşan ve Sât-kuṇḍ adı verilen bir şelaleyi meydana getirmektedir

* Bu makale, yazarın misafir araştırmacı olarak Hindistan'daki Haydarabad Üniversitesinde (University of Hyderabad) bulunduğu dönemde, Aurangabad (Evrangabad) bölgesinde yaptığı saha çalışmalarının sonucunda oluşturulmuştur. Makalenin ekinde kullanılan fotoğraflar da araştırmacının kendisi tarafından çekilmiştir.

(Craven 121; Huntington 239). Yirmi sekizinci mağaranın bitiminde yer alan bu şelale, on altıncı mağaranın kapısının bulunduğu yerden itibaren görülebilmektedir. Bu mağaraların ilk olarak, kim ya da kimler tarafından yaptırıldıkları kesin olarak bilinmemektedir. Ancak yeşil doğa örtüsünün nehrin masmavi sularıyla buluştuğu bu bölge, şelaleden düşen suların çıkardığı ses ve bu sesin verdiği huzur, gerçek dünyanın kirliliğinden arınmak isteyen Buddhist keşişlerin, meditasyon yaptıkları bir yer olduğunu düşündürmektedir. Bu durum, Acanta mağaralarının Buddha sonrası dönemde, yani ilkçağ ve ortaçağın ilk periyodunda büyük bir Buddhist manastır olarak kullanılmış olabileceği ihtimalini doğurmaktadır. Ayrıca bölgenin coğrafi koşulları, şimdilerde Acanta olarak anılan bu mağaraların, başlangıçta Buddhist keşişlerin yağmur mevsiminde sığınmak için tasarladıkları barınaklar olması ihtimalini de akla getirmektedir (Rawson 21-22). Genellikle, bademi andıran bir formda oyulmuş mağaraların orta kısımları şişkin, girişleri ve arka kısımları ise gittikçe daralmaktadır. Yan yana dizili Acanta mağaralarının bütününe yukarıdan bakıldığında, at nalına benzeyen bir şekil görülmektedir. Daha önceden planlanmış bir sıralama ya da düzenleme de söz konusu değildir. Farklı zamanlarda ve gelişmiş güzel bir biçimde inşa edilmişlerdir. Arkeologlar mağaraların numaralandırılmasında herhangi bir kronolojik ya da bilimsel ölçütü göz önünde bulundurmamışlardır (Wiener 1).

Mağaraların zemin seviyeleri de farklılık göstermektedir. VIII numaralı mağaranın en düşükken, XXIX numaralı mağaranın en yüksektir. Mağaraların önünde yer alan ve bir mağaradan diğerine geçişte kullanılan patika benzeri yol da sonradan eklenmiştir. Mağaraların çoğunda, veranda benzeri bir çıkıntı yer almaktadır. Yapılış tarihleri itibarıyla daha eski dönemlere ait olanlar, bir merdivenle akarsuya bağlanmışlardır. Mağaraların önünde yer alan bu merdivenlerin çoğu şimdilerde yıkılmış olup, sadece XVI. ve XVII. mağaralara ait olanların bir bölümü hâlâ varlığını sürdürmektedir. Tamamlanamayanlar ile birlikte mağaraların gerçek sayısı otuzdur. Bunlardan IX, X, XIX, XXVI, XXIX numaralı mağaralar *çaitya-griha*¹ (tapınak), geri kalanı ise *saṅghārāma* yani *vihāra*² (manastır)dır (Dey 49-50).

¹ İçinde, en dip oval veya dairesel kısımda (garbha) bir stūpa bulunan, bunun geniş bir koridorla birleştirildiği, tek bir giriş kapısı bulunan kapalı Buddhist yapıdır. Stūpaların içine din büyüklerinin külleri veya hatıraları konulabildiği gibi hiçbir şey konmayıp sadece anıtsal olarak da kullanılırdı. Bunlar Buddhizmde, inanırları bir araya toplamak için de kullanılmış olabilir. İlk *çaityalar*, kayalara oyularak yapılmışlardır. Keşişlerin çekiçlerle, keskinlerle ve sabırla kayaları yontarak yaptıkları bu yapılar “mağara tapınaklar” olarak adlandırılmıştır (Kaya, *Buddhizm Sözlüğü* 61).

Acanta Mağaralarının Yapısı

Kaya oymacılığına dayanan Buddhist mimarinin en iyi örneklerinden biri olarak kabul edilen Acanta mağaraları, iki farklı dönemde meydana getirilmiştir. İlk gelişen ya da birinci grup olarak adlandırılan Acanta mağaralarının Buddhizm'in doğuşu ve yayılışı ile çağdaş olduğu bilinmektedir. İlki ile ikincisinin gelişimleri arasında ise, yaklaşık dört yüzyıllık bir fark bulunmaktadır. Birinci grup yani eski geleneğe ait VIII, XII, XIII ve XV numaralı mağaralar vihâra; IX ve X numaralı mağaralar ise çaitya-griha adı verilen tarzda oyulmuştur. Milattan sonraki döneme ait olan ikinci grup mağaralardan I, II, III, IV, V, VI, VII, XI, XIV, XVI, XVII, XVIII, XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV, XXV, XXVII, XXVIII, XXX numaralı mağaralar vihâra; XIX, XXVI, XXIX numaralı mağaralar ise çaitya formunda inşa edilmiştir (Smith 94-95).

Kubbeli bir tavana sahip olan çaitya-grihaların önden görünüşleri oldukça ilgi çekicidir. At nalına benzeyen ve çaitya pencere adı verilen büyük pencerenin altında yaklaşık iki metre yüksekliğinde bir giriş kapısı yer almaktadır. Pencerenin yüksekliği ise, ön cephenin tamamını kapsayacak bir biçimde tasarlanmış ve yaklaşık olarak kapının dört ya da beş katı uzunluğundadır. İçeride, mağaranın merkezinde işlenmiş büyük bir kaya kütleli yer almaktadır. Bu yapıya stüpa adı verilmektedir. Çaitya neredeyse mağaranın tavanına kadar yükselmektedir. Üst kısmı, yarım ay şeklinde biçimlendirilmiş olup bir kubbeyi anımsatmaktadır. Mağaranın tavanı ile stüpanın en tepe noktası arasındaki boşluk, içerideki hava dolaşımını sağlamaktadır. Çaityalar'ın mimari yapılarıyla ilgili olarak dikkat çeken diğer bir husus ise, mağaranın bazı yerlerinde ahşap malzemenin kullanılmış olmasıdır. Vihâra adı verilen Buddhist manastırların yapısı ise çaityalara göre çok daha sadedir. Klâsik bir vihâra, büyük bir toplanma salonu, keşişler tarafından bir tür özel oda ya da çile yeri olarak kullanıldığı düşünülen hücreler ve içerisinde büyük bir Buddha heykelinin yer aldığı tapınak olmak üzere toplamda üç bölümden oluşur (Agrawal, Naidu ve Patnayaka 219).

² Buddhist manastırlara verilmiş bir isimdir. İlk zamanlar Buddhist keşişler bambu kamışlarından yaptıkları basit kulübelerde veya birtakım kaya oyuklarında yaşarlardı. Sonradan kralların veya varlıklı kişilerin yardımıyla gelişkin yapılar inşa edildi. Bu vihâralarda yüzlerce keşiş yaşayabildi ve özellikle yağmur mevsimini geçirmede bunlar çok yararlı oldular. Vihâra, eğitimle ilgili yönü yanında yönetsel özelliği de olan bir yer olarak bilinmektedir (Kaya, *Buddhizm Sözlüğü* 209).

Acanta mağaralarındaki renkli duvar resimleri, ilgili kültür mirası açısından kıymet verilen diğer önemli bir hususu oluşturmaktadır. Mağara duvarlarına yapılmış bu resimlerin konusu genellikle dinî olup; Buddha ve Bodhisattva betimlemeleri üzerine yoğunlaşmıştır. Buddha'nın hayatından kesitler ve Buddha'nın önceki yaşamları ile ilgili efsanevi anlatıların yer aldığı Cātaka masallarından seçilmiş bazı sahneler ustalıkla resmedilmiştir. Buddhist inanç ile ilgili öğretici temaları konu olan bu resimlerin, aynı zamanda bir manastır olarak kullanılan Acanta mağaralarının keşişleri tarafından çizildiği de ileri sürülmektedir (Rawson 26). Yaşamın her evresindeki erkek, kadın ve çocuk tasvirlerinin bulunduğu Acanta duvar resimlerinde; kraldan-köleye, zenginden-fakire, ermişten-günahkâra toplumun her kesiminden insana yer verilmiştir. Ayrıca resimlerdeki betimlemeler, ilgili dönemin saray, şehir ve köy hayatı gibi birçok detayı da içinde barındırmaktadır. Kullanılan gündelik araç-gereçten, süs eşyalarına; müzik aletlerinden savaş aletlerine kadar birçok şey, bahsedilen duvar resimlerinde sıkça tasvir edilmiştir. Yakshalar³, Kinnaralar⁴, Gandharvalar⁵, Apsaraslar⁶ gibi Hindu geleneğine ait birçok mitolojik öge de, ilgili duvar resimlerinde yerini almıştır (Burgess 43). Kullanılan renkler ise, doğal şartlar dâhilinde elde edilen koyu sarı, limon rengi, tetta verle (kahverenginin toprak tonları), kaolin ve yeşilin koyu tonlarıyla sınırlıdır.

Çoğu tahrip olmuş Acanta duvar resimlerinin ilk replikaları James Burgess ve William Gill isimli arkeologlar tarafından yapılmıştır. Ancak 1866 yılında çıkan bir yangında hepsi yok olmuştur. Sonrasında 1896 yılında John Griffiths ve 1915'te ise Herringham, Acanta duvar resimlerinin replikalarını yaparak yayımlatmışlardır. 1933 yılına gelindiğinde ise, dönemin Haydarabad nizamının himayesinde ve Acanta duvar resimlerinin korunması çalışmaları kapsamında, ilgili resimlerin

³ Hindu mitolojisindeki zenginlik tanrısı Kubera'nın hizmetçileri olan doğaüstü bir yaratık grubudur. Olağanüstü güçleri bulunur. Bazen iyi bazen de kötü olabilen bu varlıklar, Buddhist mitolojinin içerisine de sokulmuştur ve Buddhist metinler okunurken hazır bir şekilde bekledikleri ve okunanları dinledikleri varsayılmaktadır (Kaya, *Buddhizm Sözlüğü* 212).

⁴ Kinnaralar olarak isimlendirilirler. At başlı ve insan vücutlu yaratıklar olup, Kubera'nın sarayında Guhyakalar, Yakshalar ve Kimpurushalarla birlikte hizmet verirler (Kaya, *Hint Mitolojisi Sözlüğü* 104).

⁵ Hindu mitolojisine ait göksel varlıklardır. Şarkıcı ve müzisyen olarak bilinirler. Yakshalarla birlikte Kubera'ya hizmet ederler. Hinduizm'e ait metinlerde adlarından sıkça bahsedilir. Sanatsal eserlerde de sıkça tasvir edilmişlerdir.

⁶ Çok güzel olan Apsaraslar, Hindu mitolojisinde adına sıkça rastlanan mitolojik kahramanlardır. Hint geleneğine ait metinlerde, aşkları ile ilgili anlatımlara sıkça yer verilmektedir.

restorasyonu Ghulam Yazdani tarafından bir kez daha yapılmış ve yayımlanmıştır. Oldukça hacimli bir koleksiyon olarak hazırlanan bu çalışma, ilgili dönem itibarıyla Hint duvar resim sanatının da en kıymetli parçası olarak addedilmiştir. Bu resimlerin, Buddhist Asya sanatını da derinden etkilediği düşünülmektedir. Araştırmacılar, Buddhist geleneğe ait resim sanatının Tibet, Nepal, Orta Asya, Çin ve en sonunda Japonya'daki örneklerinin de klâsik formunun Acanta duvar resimlerine dayandığını iddia etmektedir (Smith 96).

Nāga yani yılan krallara ve Buddhist keşişlere ait tasvirler, Cātaka masallarından çeşitli sahneler, çileci Śākyamuniler ve Buddhalık derecesine ulaşmışlığı simgeleyen çeşitli betimlemeler, Acanta mağaralarının duvarlarını süslemektedir. Acanta'daki duvar resimlerinin en eskilerinin de MÖ 2. yüzyıla ait olduğu ve X numaralı mağarada yer aldığı bilinmektedir. Daha önceleri, sadece sütun başları üzerine yapılan resimler, Acanta'da daha ileri bir boyuta taşınmış ve duvar zemininde geniş bir alana çizilen kompozisyonlar haline dönüşmüştür. Geleneksel Hint mağara duvar resimleri ve onun etkisiyle geliştiği düşünülen Asya Duvar resimleri, tekniği itibarıyla da Batıdan oldukça farklıdır. Batı geleneği, resim yapılacak yüzeyin özellikle nemli ve yumuşak olmasına dikkat etmiştir. Hint ve Asya'da ise, kıyılmış saman ve hayvan tüyleri ile karıştırılmış inek dışkısından elde edilen karışımın, sert mağara duvarlarına sürülmesiyle elde edilen zemin üzerine resimler yapılmıştır (Rowland 5-6). İşte bütün bu sanatsal zevkin ve yaratıcılığın doruk noktası olarak anılan Acanta mağaraları, Walter M. Spink'in deyiimiyle; *“İnsanoğlunun tarihteki en dikkat çekici yaratımsal başarısı ve sanatsal zevkin ulaştığı en yüksek derecenin göstergesidir”* (Upadhya 11).

Sözü edilen duvar resimleriyle dikkat çeken Acanta mağaraları, kısaca şöyle özetlenebilir: I numaralı mağarada, Cātakalar ve Āvadānalara ait betimlemelerin yer aldığı duvar resimleri bulunmaktadır. Mağaranın girişindeki sağ ve sol duvarda, “Baştan Çıkarın Māra”, “Srāvasti'nin Mucizesi” ve “Nanda'nın Dönüşümü” konulu resimler yer almaktadır. Mağaradaki bir sütun başlığının köşebendinde ise, bir “boğa güreşi” sahnesi resmedilmiştir. Mağaranın giriş kapısının sağ tarafında ise Pers elçisine ait bir resim bulunmaktadır. II numaralı mağaranın duvarlarında da Āvadāna hikâyelerinden sahneler sunulmuştur. Özellikle “Māyā'nın Rüyası” ve “Siddhārtha'nın Doğumu” ile ilgili sahne, mağaranın sol duvarında ustalıkla resmedilmiştir. Mağaranın dört bir tarafı, bu ve benzeri betimlemelerle süslüdür. Mağara tapınağının iç duvarlarında ve duvarlarının muhtelif bölümlerinde “Bin Buddha” tasviri olarak bilinen betimlemeler de yer almaktadır. Mağaranın hem sağ

hem de sol duvarında, Cātākalar'daki anlatımlardan hareketle çizilmiş iki kadın Buddhist mürit grubu yer almaktadır. Mağaranın önündeki verandanın sol taraftaki kemerinde Kshāntivadi Cātaka'dan bir sahne resmedilmiştir. VI numaralı mağaranın alt katında, girişteki sağ ve sol duvarlarda "Srāvasti'nin Mucizesi" ve "Baştan Çıkaran Mārā" tasvirleri yer almaktadır. IX numaralı mağarada altı adet Buddha resmi bulunmaktadır. Bu Buddha tasvirleri mağaranın içerisindeki sütunların üzerine büyük bir ustalıkla resmedilmiştir. Ayrıca, tapınma halindeki birçok müridi tasvir eden resimlere ve hayvan avı betimlemelerine ait rölyefler de yer almaktadır. Bodhi ağacı tasvirlerinin yer aldığı X numaralı mağaranın duvarlarında Sāma Cātaka ve Çaddanta Cātaka'dan sahneler bulunmaktadır. Acanta'nın en eski duvar resimlerinin bu mağarada olduğu bilinmektedir. XVI numaralı mağarada da, hâlâ gözle görülebilir durumda olan duvar resimlerine rastlanılmaktadır. Bunlardan "Ölen Prenses", "Nanda'nın Dönüşümü", "Ermiş Asita", "Gautama'nın Ok Talimi" ve benzeri konular, Avādānalar'daki anlatımlardan esinlenerek resmedilmiştir. Mağaranın verandasında ise, Cātākalar'dan sahneler yer almaktadır. Buddha'nın önceki yaşamlarından kesitlerin sahnelendiği bu resimler, Buddhist duvar resim sanatının geleneksel hali olarak kabul edilmekte ve değer görmektedir. XVII numaralı mağara, Acanta mağara resimlerinin en iyi örnekleri olarak gösterilmektedir. Verandasında, "Apsarāslar ile birlikte uçan İndra", "Yaşam Çarkı" ve "Avalokiteşvara'nın Vaazı" gibi sahnelere ait tasvirler yer almaktadır. Vihāra'nın toplanma salonunda ise, Avādānalar'dan, özellikle de Buddha'nın Kapilavastu'daki ve annesi ile birlikte Tushita cennetindeki görünüşlerine ait tasvirlerle yer verilmiştir. Vessantara Cātaka'da geçen, "Tuvaletteki Saraylı Kadın" tasviri ise oldukça net bir biçimde günümüze kadar ulaşmıştır (Upadhya 11-14).

Acanta Mağaralarının Tarihi

İlk dönem ya da birinci grup olarak adlandırılan mağaraların hepsi, milattan önceki çağa aittir. Sözü edilen bu dönem yerini, yaklaşık dört yüz yıl süren sessizliğin ardından, çok daha gelişmiş bir düzeyde canlanan mağara oymacılığı mimarisine bırakmıştır. Bu canlanma, Kuzey Hindistan'da egemen olan Gupta İmparatorluğu dönemine denk gelmektedir. Acanta mağaralarının bulunduğu Güney Hindistan'daki Maharashtra bölgesinin himayesi ise, kız alıp-verme yoluyla Guptalarla akrabalık bağı kuran Vākātaka Hanedanlığı'ndadır. Acanta ile ilgili arkaik bilgilere, Hiuen Tsang'ın (Xuan Zang) kayıtları aracılığıyla ulaşılmaktadır. Onun bahsi geçen anlatılarını geliştirerek 1847 yılında bastıran Dr. Birds ise,

Acanta mağaraları hakkındaki ilk bilimsel çalışmayı yayımlayan bilim adamı olarak bilinmektedir (Ghosh 1).

Acanta'nın sanatsal mimari bağlamındaki en güzel örneklerinin yani mağaralarının, Vākāta kralı Vatsagulma dönemine ait olduğu düşünülmektedir. Vākātaka kralı Harişena'nın (MS 475-500) veziri Varāhena'nın XVI numaralı mağarayı Samgha⁷ olarak hizmete sunduğu; XVII numaralı mağaranın ise, dinî ibadetlerini yerine getirmesi için, koyu bir Buddhist inanırı olduğu bilinen Harişena'nın oğluna tahsis edildiği kaydedilmiştir. Buddhist duvar resim sanatının ilk örneklerinin de birinci grup Acanta mağaralarının yapılış tarihleriyle aynı olduğu bilinmektedir. Öyle ki IX ve X numaralı mağaralardaki duvar resimlerinin yaklaşık olarak MÖ 2. yüzyıla ait olduğu ileri sürülmektedir. Bu resimlerde yer alan insan figürlerinin kıyafet biçimi Sançi ve Bharhuttakilerle benzerlik göstermektedir. İkinci dönem mağara resimleri ise yaklaşık olarak MS 4-5. yüzyıllara aittir. Vākātaka döneminde yapıldığı anlaşılan bu resimler; I, II, XVI ve XVII numaralı mağaralarda yer almaktadır. Acanta'daki IX ve X numaralı mağaralarda yer alan duvar resimleri yani, Çaddanta Cātaka'ya ait panel ve hayvan figürlerine ait tasvirlerin ise yaklaşık olarak Sātavāhana (MÖ-MS 2. yüzyıl) hanedanlığı dönemine ait olduğu düşünülmektedir. Şivarama murti tasvirlerinin de yine ilk örneklerinin MÖ 2. yüzyıla ait olduğu bilinmektedir. MS 3-6. yüzyıl ise, Acanta mağara mimarisinin ve resim geleneğinin ikinci devri olarak tanımlanmaktadır. Guptalar'ın egemen olduğu bu dönem, Acanta'daki sanatsal zevkin doruk noktaya ulaştığı çağ olarak bilinir (Rawson 45). Vākātaka Dönemi ise, MS 3-6. yüzyıllar arasını kapsamaktadır. Acanta yazıtlarında, XVI, XX ve XXVI numaralı mağaraların Vātaka kralı Harişena'ya; I numaralı mağaranın ise, MS 610-640 yılları arasında egemen olan Çalukya kralı II. Pulakeşin'e ait olduğunu kaydedilmiştir (Goetz 104).

Acanta Mağaraları: Vihāralar

Acanta mağaraları kronolojik olarak değil, en kolay şekilde, en dıştakinden başlayarak numaralandırılmıştır. I numaralı mağara, büyük bir veranda, geniş bir salon, birkaç hücre ve içerisindeki tapınakla, Acanta'daki en iyi durumda olan manastırlardan biri olarak dikkat çekmektedir. Ön cephesinin bir kısmı çökmüş olmasına rağmen, hâlihazırdaki süslü dış görünümü, taş duvarlar üzerine işlenmiş heykelleri ve çok sayıdaki işlemeli sütunlarıyla yapıldığı dönemin izlerini taşımaktadır (Mitra 21). Mağaranın ön cephesinde yer alan altı adet büyük taşıyıcı sütun, kare biçimindeki temellerin üzerine yerleştirilmiş ve üzerleri dikey formdaki

⁷ Buddhist keşiş örgütü veya Buddhist inananlar cemiyetidir (Kaya, *Buddhizm Sözlüğü* 166).

desenlerle süslenmiştir. Mağaranın giriş kapısının hemen önünde yer alan ve sözü geçen altı sütunun tam ortasındaki iki büyük sütun, ebat olarak diğerlerinden biraz daha büyüktür ve yanındaki diğer iki sütunla birlikte silindirik gövdeye sahiptirler. En dışta kalan iki sütunun gövdesi ise sekizgen yapıdadır. Verandanın sol ve sağ tarafında, önünde iki sütun bulunan bir hücre bulunur. Bu hücreler yerden yüksektedir ve ancak birkaç merdiven yardımıyla ulaşılabilir (Mitra 21-22). Mağaranın geniş salonuna girişi sağlayan büyük kapının etrafı çeşitli desenlerle süslüdür. Süslemeler birbirinden farklı dört katman üzerine işlenmiştir. En içte, çiçek desenleri yer alırken (Bkz. Ek 3), dış katmanlarda farklı duruş halleri sergileyen insan çiftleri yer almaktadır. Bu çiftlerden beşi oturur formda betimlenmişken, bazıları çeşitli müzik aletleri çalmaktadır. Ayrıca insan kabartmalarının en altında bir de Nagā figürü yer almaktadır (Singh 171). Mağara salonunun tavanı yirmi farklı sütun tarafından desteklenmektedir. Bu sütunlar ortada kare şeklinde bir meydan oluşturacak şekilde tasarlanmıştır. Mağaranın içerisinde, her birine dar bir kapıyla ulaşılan hücreler yer almaktadır. Mağara giriş kapısının tam karşısında yer alan girinti, mağaranın tapınak kısmını oluşturmaktadır. Tapınağın giriş kapısının her iki yanında Buddha'nın hayatından sahnelerin tasvir edildiği resimler yer almaktadır. (Bkz. Ek 4). İçerisinde ise büyük bir Buddha heykeli bulunur. (Bkz. Ek 5). Mağaranın içerisindeki hemen hemen bütün sütunlar işlemeli, tavan ve duvarlar ise renkli resimlerle bezelidir (Mitra 24). Resimlerde Bodhisattva'nın hayatından kesitler ve Cātaka masallarından sahneler yer almaktadır. I numaralı mağaranın giriş kapısının solunda, Şibi Cātaka'dan bir sahne betimlenmiştir. Bu tasvirde, ayakta duran kral Şibi'nin sağ omuzunda canını kurtardığı güvercin yer almaktadır. Sol duvarın sol köşesinde ise, Nāga kralının olduğu bir saray sahnesi bulunmaktadır. Bu sahne, Şaṅkhapāla Cātaka'ya aittir. Resimde, Magadha'nın keşiş kralı Dhamma, yerde oturan Şaṅkhapāla'ya öğüt vermektedir. Diğer bir resimde ise çok sayıda yılan avcılar tarafından sürüklenmektedir. Son resimde ise, Alara'nın yardımıyla serbest kalan yılan kral Şaṅkhapāla, insan formuna dönmüş ve Alara ile birlikte, sarayında otururlarken tasvir edilmiştir. Şaṅkhapāla Cātaka'ya ait betimlemenin hemen yanında ise, Mahācanaka Cātaka'dan bir sahne betimlenmiştir. Resimde, prens Mahācanaka tahtın üzerinde oturmaktadır. İnzivaya çekilmek için sarayı terk etmesini istemeyen karısı ise yanında oturmaktadır. Kraliçe yanındaki iki güzel kadını ve yanındakileri işaret etmektedir. Dans sahnesi ise çok canlı ve hayat doludur. İki dansçı kız dans ederken iki müzisyen kadın flüt çalmaktadır. İki diğer kadın ise, zil çalmakta ve müziğe eşlik etmektedir. Diğer bir resimde ise geminin batış sahnesi tasvir

edilmektedir. Gemi batarken prens, bir şemsiyenin altında oturmaktadır. Geminin mürettebatı kaygı içinde gökyüzüne bakarken büyük bir balık gemiye saldırmaktadır. Sağ tarafta, gemi batmakta ve bir adam bir deniz canavarının saldırısına uğramaktadır. Diğer ise bir köpek balığı ile mücadele etmektedir. Son olarak sağ taraftaki arka duvarda Bodhisattva heykelinin hemen yanında, Çampeyya Cātaka'dan alınmış tasvirler yer almaktadır. Yılan kral Çampeyya olarak dünyaya gelen Bodhisattva, bir tasvirde karısı Şumana ile betimlenmişken; bir diğerinde ise yanlarında bir bebekle birlikte tasvir edilmiştir. Diğer bir sahnede de Nāga kralı Çampeyya, karısı Şumana ile kraliyet tahtında oturmakta ve yılanlar başının arkasında durmaktadır (Singh 170).

II numaralı mağara boyut olarak daha küçük olmasına rağmen, mimari yapısı ve sanatsal zenginliği bakımından I numaralı mağaraya çokça benzemektedir. Verandanın her iki ucunda önünde sütunlar bulunan birer küçük hücre bulunmaktadır. Sütun başlarının üzerinde yer alan sundurma, üzerinde kabartmaların yer aldığı üç panele bölünmüştür. (Bkz. Ek 6). Ortadaki bölümde, hizmetkârları ile birlikte tasvir edilmiş olan bir Nāga kralı kabartması yer almaktadır. Sağ taraftaki panelde ise Kubera'nın Buddhist gelenekteki karşılığı olan Yaksha figürleri bulunmaktadır. Solda ise kucağında bir çocukla, Hāriti'ye ait duvar kabartması yer almaktadır. Verandadaki sütunların yapısı I numaralı mağaradan oldukça farklıdır, sütunların temelleri toprağın içerisine oyulmuştur ve sütun gövdeleri on altı ya da otuz iki köşeli bir formda tasarlanmıştır. Etrafı zengin kabartmalarla çevrili olan giriş kapısının her iki yanında birer pencere bulunmaktadır. Kapıdan içeriye girildiğinde, on iki adet sütunun bulunduğu geniş bir alan yer almaktadır. Sütunların üstü, oldukça detaylı bir şekilde oyulmuştur. Mağaranın içerisinde on tane de hücre ve mağaranın arka kısmındaki tapınakta ise gösterişli bir Buddha heykeli bulunmaktadır. Bu heykelin her iki yanında birer Çāmara taşıyıcısı, sol duvarda da bir Padmapāni kabartması bulunmaktadır. Tapınağın kapısı, sütunlar, sütun başları ve mağarayı oluşturan büyük salon oldukça zengin kabartmalarla bezelidir. Mağarada birtakım yazılı kayıtlar da bulunmaktadır. Bu yazılar genellikle verandanın sol duvarında yer almakta olup ancak bugün, neredeyse tamamı okunamayacak durumdadır. Paleografik çalışmalar bu kayıtların MS 6. yüzyılın ilk yarısına ait olduğunu göstermektedir. Araştırmacılar bu kayıtlarda, Cātaka-māla'da bulunan Kshānti Cātaka'dan anlatıların yer aldığını bildirmektedir. Bu mağaranın Hint kültür tarihi açısından diğer bir önemi ise, girişi, verandası, büyük toplanma salonu, tapınağı, hücreleri, kısacası her yerinde var olan duvar resimleriyle, Hint geleneksel duvar resim

sanatının en iyi örneklerine sahip olmasıdır (Kanaiyalal 66). (Bkz. Ek 7). Bu mağaranın tavan resimlerinde, tıpkı I numaralı mağarada olduğu gibi, çiçek desenleri, kuşlar, meyveler ve uçan mitsel varlıklar yer almaktadır. Mağaranın tavanındaki resimler de Acanta'daki duvar resim sanatının en iyi örnekleri arasında gösterilmektedir. Mağaranın yan duvarlarında, çok sayıda Buddha resmi yan yana ve alt alta gelecek şekilde çizilmiş ve boyanmıştır. Bu kompozisyonlar, sayılarının fazla olması sebebiyle "Bin Buddha Tasvirleri" olarak isimlendirilmiştir. II numaralı mağarada, Haṃsa, Vidurpaṇḍita ve Ruru Cātakalardan sahneler yer almaktadır. Mağaranın büyük salonunun sol duvarının köşesinde Haṃsa Cātaka'ya ait betimlemeler bulunurken, Vidurpaṇḍita Cātaka betimlemeleri ise salonun sağ duvarının büyük bir bölümünü kaplamaktadır. Hemen yanında da, kapı ile sütun arasında, Ruru Cātaka'dan sahneler resmedilmiştir (Singh 74-75). III numaralı mağaranın kazı çalışmaları ise halen devam ettiğinden henüz gün ışığına çıkartılamamıştır.

IV numaralı mağara, Acanta'daki en büyük manastırdır. Veranda sekizgen sütunlar tarafından desteklenmekte ve iki ucunda birer hücre bulunmaktadır. Mağaraya pencerelerin ve iki yan kapının arasında bulunan büyük bir ana kapıdan girilmektedir. Ana kapının etrafı, tıpkı I numaralı mağaranınki gibi, oldukça ayrıntılı bir biçimde tasarlanmıştır. Üst pervazda, oturan Buddha ve Gaṇa figürleri yer almaktadır. Bu figürlerin üstünde ise beş adet çaitya modeli pencere bulunur ve üçü Buddha kabartmaları ile süslenmiştir. Kapının sağ tarafında yer alan panelin ortasında, ayakta duran bir Avalokiteşvara⁸ kabartması vardır. (Bkz. Ek 8-9). Panelin iki üst köşesinde ise oturan birer Buddha heykeli bulunmaktadır. Ana kapının sol tarafında yer alan panelde ise, yine ayakta duran bir Buddha heykeli dikkat çekmektedir. Mağaranın içerisinde yirmi sekiz adet sütun bulunmaktadır. Bu sütunlardan, arka kısımdaki zengin işlemlerle süslü birkaç tanesi hariç, hepsi kare şeklinde tasarlanmış sade bir yapıya sahiptir. Mağaranın arka kısmında yer alan ve tam ortasında büyük bir Buddha heykeli bulunan tapınağın yapısı, diğerlerine göre farklılık göstermektedir. Öyle ki tapınağın kapısının önünde, silindirik biçimde iki sütun tarafından desteklenen bir ara ya da geçiş bölümü yer almaktadır. Bu bölümün karşılıklı iki duvarında ise büyük birer Vacrapāṇi ve Padmapāṇi kabartmaları bulunmaktadır. (Bkz. Ek 10). Tapınak kapısının etrafı Buddha figürleri ile süslüdür. Tapınağın iç kısmında yer alan Buddha heykelinin oturturulduğu taşın ön yüzeyinde ise, Buddhist keşiş ve inanırları tasvir eden

⁸ Mahāyāna Buddhizminin en önemli Bodhisattvalarından biridir. O, merhametin (Karunā) ve bilgeliğin (Prajñā) bedenlenmiş halidir (Kaya, *Buddhizm Sözlüğü* 32).

kabartmalar bulunmaktadır. Her iki duvarda da, tam olarak bitirilmemiş durumdaki iki devasa, ayakta duran Buddha heykeli bulunmaktadır. Mağaranın, MS 6. yüzyılın başlarına ait olduğu bilinmektedir (Mitra 34-35). Daha düşük bir taban düzeyine sahip olan V numaralı mağarada kazı çalışmaları devam etmektedir.

VI numaralı mağara ise, daha öncekilerden farklı olarak, iki katlı bir biçimde tasarlanmıştır. (Bkz. Ek 11). Alt katın verandası ise tamamıyla yok olmuştur. Giriş kapısının etrafındaki süs ve işlemler de neredeyse kaybolmuştur. Yalnızca kapının her iki tarafında, birinin altında bir fil, diğerinin ise bir Yaksha olan kısa bir sütun bulunmaktadır. Mağaranın içi, ikisi bugün kapatılmış durumda olan dört pencere tarafından aydınlatılmıştır. Mağaranın içerisinde on altı keşiş hücresi bulunmaktadır. Tapınağın içerisindeki mağaranın arka duvarında, Buddha'nın öğretici tavrındaki duruşunu sergileyen heykeli yer almaktadır. Önündeki giriş holünün iki yan duvarında ise, solda Mucizevi Şrāvasti ve sağda Māra'nın baştan çıkarıcı halini betimleyen figür bulunmaktadır. Mağaranın giriş kapısının hemen solunda yer alan merdivenler ise ikinci kata çıkışı sağlamaktadır. İkinci kattaki verandanın her iki ucunda içerisinde Buddha kabartmaları bulunan birer şapel bulunur. İkinci kattaki mağaraya girişi sağlayan kapının sol tarafında ise şemsiye tuttuğu düşünülen, ancak oldukça tahrip olmuş bir figür vardır. Mağaranın ikinci katında büyük bir kare oluşturacak şekilde dizayn edilmiş on iki sütun bulunmaktadır. Tapınağın içerisinde ise vaaz veren Buddha heykeli yer almaktadır (Singh 177-178).

VII numaralı mağaranın planı, diğer Acanta mağaralarınıninkilerine göre oldukça farklıdır. Mağaranın esas kısmını oluşturan bir salonu bulunmamaktadır. (Bkz. Ek 12). Ancak verandasının yapısı, yarı silindirik, yarı dairesel formdaki iki büyük sütun üzerine oturtturulan ve yan kesitleri işlemeli iki tavan üzerindeki biçimiyle oldukça dikkat çekici bir görüntü sergilemektedir. Mağaranın ön cephesini neredeyse bütünüyle kaplayan çaitya pencereleri oldukça büyüktür. Verandanın her iki ucunda zeminden daha yüksek birer hücre yer almaktadır. Mağaranın içerisindeki tapınağın önündeki iki adet köşeli sütunun arkasında, Buddha'nın çok sayıdaki küçük kabartması bulunur. (Bkz. Ek 13). Ayrıca tapınağın giriş kapısının etrafında Buddha'nın altı farklı durumunu betimleyen tasvirleri bulunmaktadır.

XI numaralı mağara, 5. yüzyıldan kalma bir manastırdır. Acanta'daki diğer örnekleri ile karşılaştırıldığında, daha sade bir yapıya sahiptir. Sekizgen sütunlar tarafından desteklenen verandanın tavanında, neredeyse görülemeyecek bir haldeki

çiçek süslemeleri bulunmaktadır. Verandanın sağ duvarında yer alan üç adet panelde Buddha heykelleri yer almaktadır. Mağaranın içerisinde ise Bodhisattva heykelleri yer alır. XII numaralı mağara, Acanta'nın en eski vihāralarından biridir. Buddhizm'in Hīnayāna mezhebinin mensupları tarafından kullanıldığı düşünülmektedir. Geçen zaman içerisinde ön cephesi yok olmuştur. Mağaranın içerisindeki keşiş hücrelerinin üzerinde birer çaitya penceresi yer almaktadır. Ayrıca iki hücrede, taştan yapılmış birer yatak da bulunmaktadır. Sağ taraftaki hücrenin içerisinde kalan duvarında, Brāhmī alfabesiyle yazılmış bir yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtta mağaranın Buddhist bir tüccar olan Ghanāmada tarafından yaptırılarak hediye edildiği kaydedilmiştir (Brown 34-35).

XIII numaralı mağara da, tıpkı XII numaralı mağara gibi, Acanta'nın ilk grup vihāralarından biridir ve milattan önceki döneme aittir. Verandası yok olmuştur ve sonradan eklenen bir merdiven yardımıyla mağaraya ulaşılabilir. İçerisi oldukça küçüktür ancak yedi adet hücresi bulunmaktadır. Hücrelerin birindeki taştan yatakta, yine taştan yapılmış yastığı andıran bir yükselti bulunmaktadır. Araştırmacılar bu mağaranın keşişler için yapılmış bir yatakhane olabileceğini ileri sürmektedir. XIV numaralı mağara ise XIII. mağaranın üzerinde yer almaktadır. Mağaraya ulaşımı sağlayan merdivenlerin büyük bir bölümü yok olmuştur ve tamamlanmamış bir mağara olarak bilinmektedir. XV numaralı mağara, her ne kadar bugün bir bölümü yok olsa da Acanta mağara duvar resimleri geleneğinin oldukça önemli örneklerini içerisinde barındırmaktadır. (Bkz. Ek 14). Mağaranın içerisinde sekiz keşiş hücresi yer almaktadır ve mağaranın tapınak kısmında Buddha Simhāsana heykeli bulunmaktadır (Mitra 48-49). (Bkz. Ek 15).

XV numaralı mağaranın birkaç metre ilerisinde yer alan XVI numaralı mağaraya ulaşım diğerlerine göre farklıdır. Öyle ki bu mağaraya, sonradan eklenen patika yol aracılığıyla ulaşılması mümkün değildir. Tabanı diğerlerinden yüksek olan mağaraya, oyulduğu dönemlerden kalma tarihî merdivenler aracılığıyla ulaşılmaktadır. Merdivenin her iki yanında, sırtında bir Nāga kralı oturan (bugün kaybolmuş olan) büyük birer fil heykeli bulunmaktadır. (Bkz. Ek 16). Verandanın sol dış duvarında yer alan yazıt ise, ilgili mağaraya tarihsel açıdan özel bir önem kazandırmaktadır. Mağara, pencereleri, kapısı, adeta bir resim galerisini andıran duvarları, süsleme, kabartma ve heykelleriyle dikkat çekmektedir. Mağaranın içerisindeki üzeri süslü yirmi sütun, tapınaktaki pralamba-pāda pozisyonundaki oturuşuyla tasvir edilen Buddha heykeli, Acanta'daki gelişmiş sanatsal zevkin en iyi örneklerindedir. Tapınaktaki devasa Buddha heykelinin arkasında yer alan

kabartmalarda ise çāmara taşıyıcısını simgeleyen bir kabartma heykel yer almaktadır. (Bkz. Ek 17). Ancak her bir duvarı Buddhist kültüre ait öğelerle dolup taşan mağara resimlerinin çoğu, bugün tam olarak anlaşılammamaktadır. Verandanın dışında yer alan yazıtta ise, mağaranın Vākātaka kralı Hariṣeṇa'nın veziri Varahadeva tarafından yaptırıldığı ve erdemli bir dünya için Buddhist keşişlere bağışlandığı kaydedilmiştir (Singh 182). Mağarada yer alan çok sayıdaki duvar resminde, Hasti, Mahā-ummagga ve Sutasoma Cātakadan sahneler yer almaktadır. Ayrıca Māra, Nanda, Buddha'nın Śrāvasti'deki yaşamı, kraliçe Māyā ile ilgili çok sayıda betimleme de bulunmaktadır. Cātaka masallarına ait betimlemelerden ikisi, mağaranın sol iç duvarında yer almakta ve diğer resimlere göre daha iyi görülebilir durumdadır. Birinci resimde, yardımsever bir fil olarak doğmuş Bodhisattva'nın, açlık çeken insanların acısına son vermek için kendisini bir uçurumdan aşağı doğru bıraktığı anı betimleyen Hasti Cātaka'ya ait bir tasvir yer almaktadır. İkinci iyi durumdaki resimde ise, Mahā-ummagga Cātaka'dan, olağanüstü güçlere sahip Mahosadha'nın, dört kişiden oluşan bir çileci grupla yaptığı konuşmayı betimleyen bir sahne yer almaktadır (Kanaiyalal 32-33).

XVII numaralı mağaranın verandasındaki kısmen okunabilen yazıtta, bu mağaranın da tıpkı XVI numaralı mağara gibi, Vākātaka kralı Hariṣeṇa'nın himayesinde yaptırıldığı kaydedilmiştir. Mağaranın içerisindeki planlama da XVI numaralı mağaraya benzemektedir. Geleneksel vihāra formundaki bu yapının geniş toplanma salonunda, hücrelere giden ikinci bir koridor bulunmaktadır. Mağaranın içerisindeki görkemli tapınağın kapısı, çiçek desenleri ile bezenmiş ve önüne iki kadın muhafızı heykeli yontulmuştur. Devasa Buddha heykeli ise Acanta'nın en iyi örneklerindedir. (Bkz. Ek 18). Tapınağın iç duvarları da özenle yapılmış resimlerle zenginleştirilmiştir. (Bkz. Ek 19). Mağara kapısının üzerindeki panellerde, Bodhi ağacının altında oturan ve gelecek Buddha'sı olarak adlandırılan Maitreya figürü bulunmaktadır. Ayrıca yanına Buddha'nın diğer insan formları olan Mānushi-Buddhalara (Vipasyin, Sikhin, Viṣvabhu, Krakucçhanda, Kanakamuni, Kāṣyapa and Śākyamuni) ait tasvirler yer almaktadır. Araştırmacılar, bu mağaranın vihāra biçimindeki en iyi, en gelişmiş forma sahip Acanta mağarası olduğunu kaydetmişlerdir. Ayrıca en iyi Buddha tasvirlerinin XVI numaralı mağarada bulunmasına karşın Cātaka masallarına ait en iyi betimlemelerin XVII numaralı mağarada yer aldığı belirtilmektedir. (Bkz. Ek 20). Bu mağarada otuz büyük duvar resmi bulunur. Bu resimlerde, Çaddanta, Hasti, Vessantara, Sutasoma, Mahākapi, Sarabhaṅga, Maçça, Matiposaka, Şyāma, Mahisha, Valāhassa, Şibi, Ruru,

Nigrodāmiga Cātakalara ait betimlemeler yer almaktadır (Foucher 187; Craven 128; Singh 184-187).

XVIII numaralı mağara ise muhtemelen bir heyelan sonu çökmüş ve geriye hiçbir şey kalmamıştır. XX numaralı mağaranın verandasındaki sütunlar ise yapısı ve işçiliğiyle, I numaralı mağaraya benzemektedir. (Bkz. Ek 21). Verandanın tavanındaki işleme ve kirişler neredeyse doğrudan bir taklit olduğu konusunda güçlü kanıtlar sunmaktadır. Mağaranın içerisi ise oldukça farklıdır ve neredeyse hiç sütun yoktur. Hücrelerin bir bölümü ise tamamlanmamıştır. İki hücrenin kapısında yer alan süsleme ve işlemler buraya küçük bir tapınak havası vermiştir (Mitra 72). Epigrafik kayıtlarda ise mağaranın MS 450-525 arası dönemde yapılmış ya da kullanılmış olabileceği kaydedilmiştir. XXI numaralı mağaranın verandasında da sütun bulunmamaktadır. Verandanın her iki başında ise, önündeki küçük süslü sütunlarla desteklenen birer hücre bulunmaktadır. Mağaranın içerisinde de dıştakilere benzer yapıdaki dört çileci hücresi yer almaktadır. Bunların dışında mağaranın içerisinde sekiz hücre daha bulunmaktadır. Bu mağara Acanta'nın en fazla keşiş ya da çileci hücresi bulunduran mağarasıdır. Oldukça dar olan tapınağının arka duvarında ise Acanta geleneklerine uygun bir biçimde yerleştirilmiş bir çamara taşıyıcısı figürü ve lotus pozisyonunda oturan Buddha heykeli bulunmaktadır (Mitra 73). (Bkz. Ek 22). Mağara resimlerinin çoğu silinmiş haldedir. Ancak tavandaki mavi rengin hâkim olduğu resimler, bu mağarayı özel kılmaktadır. (Bkz. Ek 23).

XXII numaralı mağaranın dar verandasında ise, bitmemiş durumdaki dört hücre bulunmaktadır. Mağaranın içerisinde, alışılmış bir toplanma salonu bulunmamaktadır. Tapınağın içerisinde, pralamba-pāda formunda yani ayaklarını lotus biçiminde bağlamış bir biçimde oturan Buddha heykeli yer almaktadır. Tapınağın sağ duvarında çeşitli Buddha kabartmaları bulunmaktadır. Bunlar Mānushi Buddha'yı temsil etmektedir (Kanaiyalal 68). XXIII numaralı mağara, boyutu ve yapısı itibarıyla XXI numaralı mağaranın bir taklidi gibidir. Keşişlere ait hücrelerinin sayısı fazladır ve bir kısmı tamamlanmamıştır. (Bkz. Ek 24). Ancak verandasının durumu iyidir ve sütunları halen ayaktadır. XXIV numaralı mağara, ölçüleri bakımından IV numaralı mağaradan sonra, Acanta'nın en büyük ikinci mağarası olarak tasarlanmıştır. Verandadaki sütunlardan büyük bir bölümü kaybolmuştur. Ancak restorasyon çalışmaları sırasında, bir bölümü, aslına sadık kalınarak tekrar inşa edilmiştir. (Bkz. Ek 25). Tamamlanmamış durumdaki mağaranın içinde yirmi tane sütun bulunmaktadır. Ancak bunlardan sadece birinin

işlemeleri tam olarak bitirilmiştir ve bu haliyle, I numaralı mağaradaki görkemli sütunlara benzemektedir (Mitra 73-74). Verandanın dışındaki sol duvarda yer alan şapelin içerisinde pralamba-pāda formunda bir Buddha kabarması bulunmaktadır. Antik döneme ait merdivenleri bugünkü patika ile birleştirilmiştir.

XXV numaralı mağara da tam olarak bitirilmemiş bir mağaradır. Kapalı bir avluya bakan verandasındaki sütunlar, oldukça dikkat çekicidir. Mağaranın içerisinde büyük bir salon bulunmaktadır. Ayrıca verandanın sol ucundaki iki hücrenin dışında, mağarada başka herhangi bir keşiş hücresi bulunmamaktadır. Diğer klâsik vihāra biçimindeki mağaraların aksine, içerisinde tapınak da yoktur. XXVII numaralı mağaranın ise, XXVI numaralı mağaraya bir ek olarak yapıldığı düşünülmektedir. Üst katı tamamıyla çökmüş ancak alt kısmı da bir hayli zarar görmüştür. Çileci hücrelerinden sadece dördü ayakta kalabilmiş, tapınağın içerisinde, geleneğe uygun olarak, bir Buddha heykeli yer almaktadır (Dey 136).

XXVIII ve XXIX numaralı mağaralar ise, aslında XX ve XXI numaralı mağaraların arasında yer almasına rağmen, Acanta mağaralarının numaralandırılması ile ilgili çalışmada henüz keşfedilmemişlerdi. Dolayısıyla aslında baştan sona yapılan sıralamanın en sonunda yer almamalarına rağmen, bu numaraları taşımaktadırlar. Her ikisi de tam olarak tamamlanamamıştır. XXX numaralı, son Acanta mağarası, tıpkı XXVIII ve XXIX numaralı mağaralar gibi sonradan keşfedilmiştir. XVI numaralı mağaraya giden yolda meydana gelen heyelanın kaldırılması sırasında ortaya çıkarılmıştır. Mağaranın ait olduğu dönem ile ilgili de iki farklı iddia bulunmaktadır. Bunlardan biri mağaranın aslında Acanta'nın en eski mağaralarından biri olduğu yönündeyken, diğeri mağaranın ikinci gruba yani milattan sonraki döneme ait olduğu yönündedir (Mitra 78-79). Yapılan araştırmalar ise, henüz hangi iddianın doğru olduğu yönünde kesin bir kanıt sunamamıştır.

Sonuç

Unesco Dünya Kültür Mirası listesinde yer alan Acanta mağaraları, Hindu ve özellikle de Buddhist inanca ait gelenek ve göreneklerin, Hint güzel sanatları (heykel, resim vb.) aracılığıyla hayat bulmuş halidir. Acanta mağaraları, Hint'e ait mağara oymacılığı üslubunun ve erken dönem Hint mimarisinin en iyi örneklerinden biri olarak da gösterilmektedir. Bazin'in deyişiyle; "*Dayanıklı maddelerden yapılmış Hint mimarisine ait kalıntıların tümü, dinsel amaçlı inşa edilmiş yapılardır*" (Bazin 507). Acanta mağaraları da ilgili tanımlamada bahsi geçen mimari yapılardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Acanta mağaraları genel

hatlarıyla birbirlerine benzeseler de her birinin kendine özgü birtakım yapısal farklılıkları bulunmaktadır. Örneğin, mağaraların hemen hemen hepsinin taban seviyeleri birbirinden farklıdır. VIII numaralı mağaranın taban seviyesi en düşükken, XXIX numaralı mağaranınki en yüksektir. Ayrıca çoğunun önünde geniş bir veranda bulunmaktayken, VI ve XIII numaralı mağaraların verandaları yıkılmıştır. Vihâraların verandalarını ya da içerisindeki toplanma salonlarını ayakta tutan sütunların yapısı ve sayısı da farklılık göstermektedir. I numaralı mağaranın sütunları silindirik bir yapıya sahip ve üzerleri süslüken; VI numaralı mağaranın yirmi sekiz tane olan sütunlarından yirmisi, kare biçiminde inşa edilmiş ve üzerinde herhangi bir sanatsal iz bulunmamaktadır. Yirmi dört tanesi tek katlı olarak tasarlanmış vihâralardan sadece biri, VI numaralı mağara, iki katlı bir biçimde inşa edilmiştir. Vihâraların verandalarında ve daha çok toplanma salonlarında yer alan hücrelerin sayısı da mağaradan mağaraya değişiklik göstermekte, en çok sayıdaki hücre XI, XIII ve XV numaralı mağaralarda yer almaktadır. VI ve XII numaralı mağaraların ise, diğer bütün vihâralarda var olan toplanma salonu bulunmamaktadır.

Acanta mağaraları, bahsi geçen bu mimari özelliklerinin yanı sıra, Hint kültürü açısından oldukça değerli görülen heykel ve resimleriyle de dikkat çekmektedir. Bu sanatsal ürünler, Hint tarihinin özellikle de Buddhist dönemi ve kültürü hakkında çok kıymetli ipuçlarını içerisinde barındırmaktadır. Avadâna ve Câtaka metinlerine ait anlatımların yer aldığı sayısız duvar resmi ve Buddhist kültüre ait çok sayıdaki kabartma ve heykel, Acanta mağaralarının duvarlarını süslemektedir. Bu betimlemeler, birbirinden değerli kompozisyonlar olarak resmedilmiş ve araştırmacılar tarafından Buddhist geleneğe ait resim sanatının, Tibet, Nepal, Orta Asya, Çin ve en sonunda Japonya'daki örneklerinin de klâsik formunu oluşturduğu iddia edilmiştir. Heykel ve kabartmaları ise, Buddha'nın farklı durumlarını ifade eden, insan biçimindeki pozisyonları oluşturmaktadır. Bu devasa Buddha heykelleri, vihâra tapınaklarının içerisinde ve yaklaşık olarak iki metre yüksekliğinde yontulmuştur. Kabartmalar ise, tapınak ve verandaların duvarlarında; sütunların ve girişlerin üzerinde yer almaktadır. Buddha'nın yaygın olarak tasvir edilen Bodhisattva, Maitreya ve Avalokiteşvara biçimlerinin yanı sıra, diğer insan biçimindeki formları olan Mânushi-Buddhalara (Vipasyin, Sikhin, Vişvabhu, Krakuçchanda, Kanakamuni, Kâşyapa and Şâkyamuni) ait tasvirler, Acanta mağaralarının her bir köşesine ustalıkla yerleştirilmiştir. Günümüze kadar ulaşan kalıntıları ise, antik dönem Hint kültürü ve siyasi tarihinin

aydınlatılmasında katkıda bulunmakta; Buddhist geleneğin Hint toplumu üzerindeki yansımalarına ışık tutmaktadır.

KAYNAKÇA

- Agrawal, Akanksha, Megha Naidu ve Ravindra Patnayaka. "Ajanta Caves: A Perspective on Construction Methods and Techniques" *International Journal of Research in Engineering and Technology* 5.9 (2016): 217-223. Web. 07.01.2018.
- Bazin, Germain. *Sanat Tarihi Sanatın İlk Örneklerinden Günümüze*. İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık, 2015.
- Burgess, Jas. *Buddhist Art in India*. New York: Burgess Press, 2007.
- Brown, Percy. *Indian Architecture (Buddhist and Hindu Periods)*. New York: Tobey Press, 2013.
- Craven, Roy C. *Indian Art A Concise History*. London: Thames and Hudson Ltd. 1987.
- Dey, Mukul Chandra. *My Pilgrimages to Ajanta and Bagh*. New Delhi: Gyan Books Pvt. Ltd., 1986.
- Foucher, Alfred. *The Beginning of the Buddhist Art And Other Essays Indian and Central Asian Archaeology*. London: Humphrey Milford, 1914. Web. 12.01.2018
- Ghosh, Amalananda, *Ajanta Murals*. Delhi: The Director General Archaeological Survey of India, 1996.
- Goetz, Hermann. *The Art of India Five Thousand Years of Indian Art*. New York: Greystone Press, 1964.
- Huntington, Susan L. *The Art of Ancient India Buddhist, Hindu, Jain*. Tokyo: Weatherhill Inc., 1985.
- Kanaiyalal, H. Vakil. *At Ajanta*. Bombay: D.B. Taraporevala Sons and Co. "Kitab Mahal." 1929. Web. 12.01.2018.
- Kaya, Korhan. *Hint Mitolojisi Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi, 2003.
- . *Buddhizm Sözlüğü*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017.
- Mitra, Debala. *Ajanta*. Delhi: Archaeological Survey of India, 2003.
- Rawson, Philip. *Indian Painting*. New York: Universe Books, 1961.

Rowland, Benjamin. *The Ajanta Caves Early Buddhist Paintings From India*. New York: United Nations Education, Scientific and Cultural Organization Mentor-Unesco Art Books, 1963.

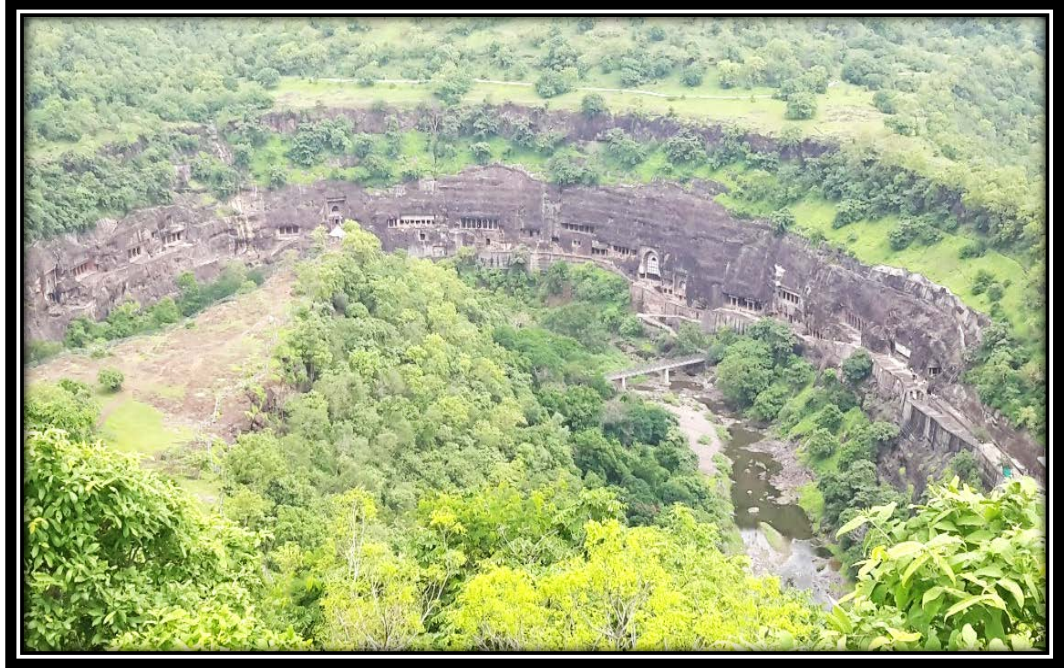
Smith, Vincent A. *A History of Fine Art in India & Ceylon*. Oxford: The Clarendon Press, 1930.

Singh, Madanjeet, *Ajanta, Ajanta Painting of the Sacred and The Secular*. New York: The Macmillan Company Press, 1965.

Upadhy, D. Om. *The Art of Ajanta and Sopocani*. Delhi: Motilal Banarsidass Publications. 1994.

Wiener, Sheila. *Ajanta Its Place in Buddhist Art*. London: University of California Press, 1977.

EKLER

Ek 1- Acanta'nın kuş bakışı görünümü.

Ek 2- Acanta mağaralarının genel görünümü.

Ek 3- I numaralı mağaradan çiçek desenleri.

Ek 4- Bodhisattva Padmapāṇi

Ek 5- I numaralı mağaranın tapınağında yer alan Buddha heykeli.

Ek 6- II numaralı mağaranın ön cephesi.

Ek 7- II numaralı mağaranın duvar ve tavan resimleri.

Ek 8- IV numaralı mağaranın kapı süslemeleri.

Ek 9- IV numaralı mağaranın kapı süslemeleri.

Ek 10- IV numaralı mağaranın tapınak bölümü.

Ek 11- İki katlı VI numaralı mağaranın ön cephesi.

Ek 12- VI numaralı mağaranın ön cephesi.

Ek 13- VI numaralı mağaranın ön cephesindeki Buddha kabartmaları.

Ek 14- XV numaralı mağaradaki duvar resimlerinden.

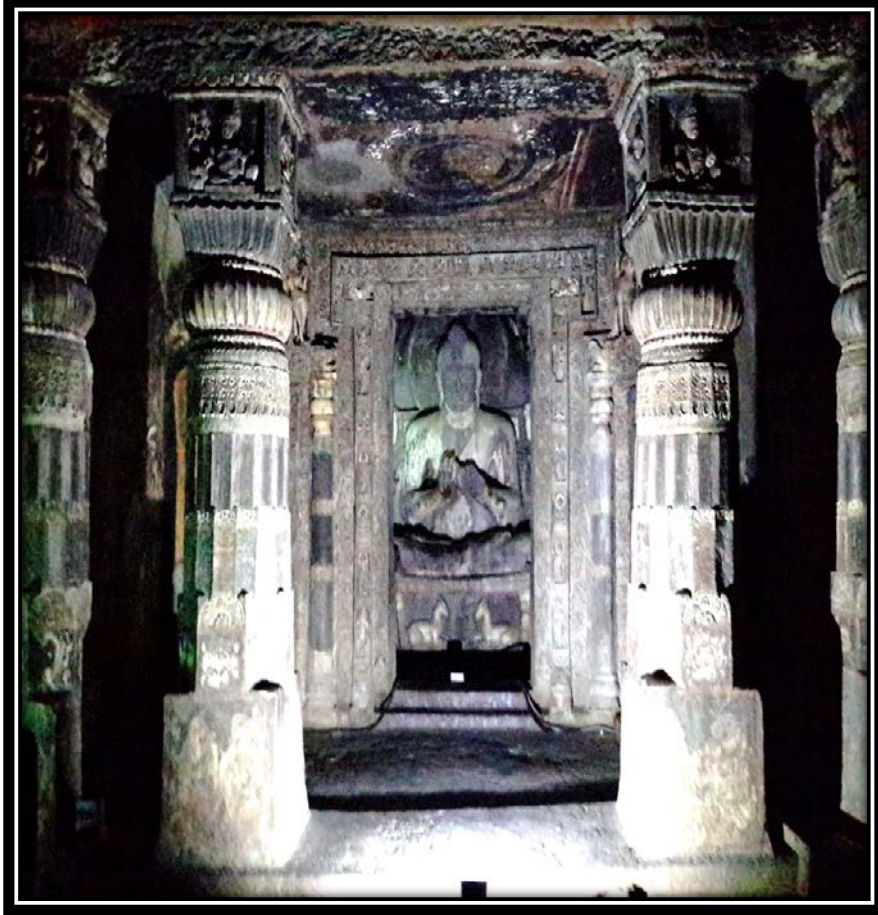
Ek 15- XV numaralı mağaradaki Buddha heykeli.

Ek 16- XVI numaralı mağaranın merdivenlerindeki fil heykelleri.

Ek 17- XVI numaralı mağaradaki devasa Buddha heykeli.

Ek 18- XVII numaralı mağaranın tapınak bölümü.

Ek 19- XVII numaralı mağaranın duvar resimleri.

Ek 20- XVII numaralı mağaranın Çandatta Cātaka'ya ait duvar resmi.

Ek 21- XX numaralı mağaranın verandası.

Ek 22- XXI numaralı mağaradaki Buddha heykeli ve çāmara taşıyıcısı kabartması.

Ek 23- XXI numaralı mağaraya ait mavi rengin yer aldığı duvar ve tavan süsleri.

Ek 24- XXIV numaralı tamamlanmamış mağara.

Ek 25- XXIV numaralı restore edilmiş ön verandası ve sütunları.